

سر آغاز

بیستم خرداد ماه امسال، مصادف بود با شصتمین سالروز تأسیس شورای جهانی آرشیو (ایکا). این شورا، در سال ۱۹۴۸م. / ۱۳۲۷ش. به عنوان سازمانی بین‌المللی و غیردولتی، با هدف حراست از میراث مکتوب بشر، در اجلاس سازمان یونسکو به وجود آمد و با برگزاری اولین همایش بین‌المللی آرشیو در سال ۱۹۵۰م. / ۱۳۲۹ش. در پاریس، رسمیت یافت. یکی از وظایف اصلی ایکا در راستای تبیین علایق و فعالیتهای آرشیویستها در آرشیوهای دولتی و خصوصی، تنظیم و هماهنگ کردن فعالیت مجامع حرفه‌ای آرشیوی در سراسر دنیاست.

اهم اهداف شورای جهانی آرشیو، عبارت است از:

- تهیه استانداردها، مقررات، روشها و دیگر ابزارهای گردآوری، پردازش و ارائه سامانه‌های اطلاعاتی.
- کمک به کشورهای در حال توسعه، برای ایجاد پایگاههای اطلاعاتی و تبادل اطلاعات در سراسر جهان.
- تنظیم سیاستها و برنامه‌های توسعه در زمینه آرشیو و اشاعه اطلاعات.
- گسترش آموزش در حوزه کارکنان و مراجعان آرشیوها و ارتقای استعدادهای بالقوه در سطوح ملی و منطقه‌ای، در زمینه دانش آرشیو و اطلاع‌رسانی.

- مطالعه و پژوهش نظری و عملی در حوزه آرشیوی و کاربرد آن در مدیریت اسناد و اداره امور آرشیو. اعضای شورای جهانی آرشیو - که در پنج رده کاری آرشیوهای دولتی و ایالتی، نمایندگان مجامع حرفه‌ای آرشیوی، مؤسسات آرشیوی غیردولتی، اعضای مستقل و افتخاری قرار دارند - در نشست عمومی سالانه ایکا (سیترا) ۲۰۰۷، کبک کانادا، روز نهم ژوئن را به عنوان روز جهانی آرشیو برگزیدند. به این ترتیب، ۹ ژوئن ۲۰۰۸م. / ۲۰ خرداد ۱۳۸۷ش.، شصتمین سالگرد پایه‌گذاری شورای جهانی آرشیو، مصادف با نخستین روز جهانی آرشیو بود؛ روزی که نقطه عطفی برای آرشیویستها در سراسر جهان است.

شورای جهانی آرشیو، بر آن است تا با اختصاص یک روز در گاهشمار یونسکو به عنوان «روز جهانی آرشیو»، فرصت بسیار مناسبی برای آرشیویستهای جهان در زمینه‌های زیر پدید آورد:

- تأکید بر قدر و اهمیت نگهداری اسناد به عنوان میراث حافظه ملی جامعه‌ها؛
- گسترش آگاهی عمومی درباره اسناد و مدارک آرشیوی؛
- تشویق ناآشنایان با آرشیو، برای بهره‌گیری از منابع آرشیوی و مراجعه به آرشیوها؛
- نمایاندن این مهم به دولتمردان که حفظ و نگهداری مؤثر اسناد به عنوان ابزاری توانمند، پیش‌نیازی کارآمد و شفاف در اداره بهینه امور کشورهاست.

تخصیص و نامگذاری این روز، هم فرصتی برای بالا بردن سطح آگاهی عمومی درباره آرشیو، وظایف و اهمیت آن در رسانه‌های عمومی کشورها فراهم می‌آورد و هم نشانگر کمبودی عمده درباره آرشیوها در سطح جهانی است: بی‌اطلاعی و دست‌کم، کم‌اطلاعی عمومی از آرشیو و اهمیت آن!

به دلیل همین کاستی اساسی بود که از سالها پیش دسته‌ای از کشورها برای روشن ساختن اهمیت و نقش اسناد

در پژوهش‌های دانشگاهی و تصمیم‌گیری‌های ملی و کشوری، و نیز اهمیت معنوی مجموعه‌هایشان به مثابه شناسنامه ملت‌ها، روزی را در تقویم‌های خود به عنوان روز آرشیو ملی، روز ملی آرشیو و یا روز اسناد ملی نامگذاری کردند. در چندین کشور نیز، یک هفته برای نمایانندن این اهمیت اختصاص یافته است. در واقع با این کار، شورای جهانی آرشیو، درصدد برآمده تا به نوعی این نارسائی را کمرنگ سازد. ای‌کا، می‌داند با انجام این اقدام، کشورهای فاقد روز ملی آرشیو در گاهشمار سالانه خود، دستاویز نیرومندی برای برگزاری مراسم روز جهانی آرشیو در دست خواهند داشت. در کشورهای همچون ایران، تونس و روسیه - که خود دارای روز اسناد و آرشیوند - روز جهانی آرشیو، فرصت مضاعفی برای تأکید بر اهمیت آرشیو، در اختیار آرشیویست‌های آنها قرار داده است. از دیگر سو - آن چنان که ای‌کا پیش‌بینی کرده - بزرگداشت همزمان آرشیو در کشورها، گذشته از افزایش سطح آگاهی مردم، زمینه‌ساز حس همبستگی در میان کشورهای عضو شورای جهانی آرشیو خواهد شد.

چنانچه اشاره شد، ایران جزو کشورهای است که یک روز را در تقویم خود به بزرگداشت اسناد ملی اختصاص داده است. لذا در اینجا بی‌مناسبت نیست که اشاره‌ای گذرا به تاریخچه روز اسناد ملی در ایران بشود.

در سال ۱۳۷۰ ش. / ۱۹۹۱ م.، مدیر وقت روابط عمومی سازمان اسناد ملی ایران، طی نامه‌ای به مسئولان عالی‌رتبه کشور، پیشنهاد کرد تا به دلیل اهمیت اسناد و ضرورت آگاهی عمومی از این امر و حفظ و حراست از اسناد و نیز ترغیب پژوهشگران به استفاده از این گنجینه‌های گرانبها، روز هفدهم اردیبهشت ماه، سالروز تصویب قانون تأسیس سازمان، به عنوان روز اسناد ملی یا آغاز هفته اسناد ملی نامگذاری شود. اندکی بعد، تنی چند از نمایندگان مجلس شورای اسلامی، طی نامه‌ای به رئیس جمهور وقت، با اشاره به نامه یاد شده و به منظور جلب توجه عمومی به اهمیت اسناد و تقویت آرشیو ملی ایران، از نامیده شدن یک روز در تقویم کشور به نام «روز اسناد ملی»، استقبال کردند.

یک سال بعد، سرپرست سازمان اسناد ملی ایران، طی نامه‌ای به مقام معظم رهبری، از ایشان خواست تا به منظور:

- تبلیغ، ایجاد انگیزه و ترغیب عمومی به جمع‌آوری و حفظ اسناد به عنوان وظیفه‌ای مذهبی و ملی؛
- شناساندن نقش و اهمیت اسناد ملی در کسب تجربه از گذشتگان، به منظور برنامه‌ریزی صحیح در زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کشور؛

- ترغیب و تشویق محققان و پژوهشگران به بهره‌گیری از اسناد، به منظور گشودن دریچه‌هایی به چشم‌اندازهای ناشناخته تاریخی کشور؛

- فراهم آوردن زمینه بحث و بررسی در میان اندیشمندان درباره چگونگی ورود استعمار در طول تاریخ با ارائه اسناد و ...؛ گنجاندن «روز اسناد ملی» را در گاهشمار مناسبت‌های کشور، امر به ابلاغ فرمایند.

دفتر مقام رهبری، دو هفته بعد در پاسخ به این تقاضا، مرقومه رهبری را خطاب به رئیس جمهور وقت، به شرح زیر ارسال کرد:

«برای اهتمام به امر سند و شناساندن قدر آن به مردم، شایسته است که طبق پیشنهاد آقایان، روزی به عنوان روز اسناد ملی معین شود.»

در پی آن و پس از بررسی‌های انجام شده، روز هفدهم اردیبهشت ماه، سالروز تصویب قانون تأسیس سازمان اسناد ملی ایران، به عنوان «روز اسناد ملی» در گاهشمار مناسبت‌های کشور گنجانیده شد.